

BIJLAGE 2: ACHTERGRONDINFORMATIE OVER REGELGEVING, ONDERZOEK EN LANDELIJKE ONTWIKKELINGEN GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN EN LELIETEELT

Europese en landelijke regelgeving rond gewasbeschermingsmiddelen

De Europese Biocideverordening (EU) 528/2012 en de Europese Verordening 1107/2009 voor gewasbeschermingsmiddelen bevatten regels voor de toelating, het gebruik en het op de markt brengen van biociden in de Europese Unie. In de Europese verordening staat dat landen uit voorzorg maatregelen kunnen treffen als er wetenschappelijk gezien onzekerheid bestaat over de risico's voor de gezondheid van mensen en dieren of voor het milieu van de op hun grondgebied toe te laten gewasbeschermingsmiddelen (artikel 1, lid 4).

In Nederland geeft De Wet gewasbescherming en biociden uitvoering aan deze Europese verordeningen. Deze wet stelt regels voor de toelating, het op de markt brengen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden in Nederland voor zover dat niet is geregeld in de Europese verordeningen.

Toelating gewasbeschermingsmiddelen

Een gewasbeschermingsmiddel mag alleen verkocht worden in Nederland als het officieel is toegelaten. Eerst beoordeelt de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) de risico's van de werkzame stof in het middel. Bij een positief oordeel kan de werkzame stof goedgekeurd worden voor toelating in de Europese Unie. Vervolgens beoordelen lidstaten zelf het gewasbeschermingsmiddel waar de werkzame stof in zit. In Nederland doet het College voor de toelating van gewasbeschermingsmiddelen en biociden (Ctgb) dit. Het Ctgb brengt de risico's in kaart dat het gewasbeschermingsmiddel schade toebrengt aan telers, omwonenden, consumenten, het milieu en nabijgelegen watergangen. Daarbij kijkt het Ctgb niet alleen naar het gevaar van het middel maar ook naar de blootstelling (hoeveel bepaalde groepen mensen, zoals telers, omwonenden en consumenten in contact komen met het middel). Verder wordt er een veiligheids- of onzekerheidsfactor 100 toegepast ter compensatie voor verschillen tussen proefdieren en mensen en tussen mensen onderling. Dat wil zeggen dat de hoeveelheid stof die het Ctgb als veilig beschouwt voor gebruik, wordt gedeeld door 100. Zo wordt de norm vastgesteld voor de hoeveelheid van het middel die veilig gebruikt kan worden. Voor dat gebruik gelden strenge voorschriften. Zo moeten telers opgeleid zijn om de middelen te mogen toepassen en gelden er regels voor driftreductie en spuittechnieken. De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) controleert of gebruikers zich aan de wettelijke gebruiksvoorschriften houden.

Er is de laatste jaren kritiek gekomen op de werkwijze van het Ctgb. Zo heeft het Europese Hof van Justitie bepaald dat het Ctgb bij de beoordeling van een nieuw middel ook nieuwe wetenschappelijke onderzoeken moet meewegen. Ook als er een stof in zit die al eerder is goedgekeurd.

Verder gelden de normen voor veilig gebruik voor ieder middel apart. Maar er worden vaak meerdere middelen tegelijk gebruikt op een teelt en het kan zijn dat de middelen bij elkaar een stapeleffect veroorzaken. Het Ctgb erkent dat deze effecten nu niet meegenomen worden.ⁱ Ook wordt er geen beoordeling meegenomen voor effecten op de lange termijn, zoals neurodegeneratieve ziekten, bijvoorbeeld Parkinson. De minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur heeft in november 2024 aangegeven daar onderzoek naar te financieren. De minister hoopt vanaf volgend jaar de effecten van stapeling van middelen mee te kunnen nemen in het beoordelingskader.ⁱⁱ

Omgevingswet

Sinds 1 januari 2024 is de Omgevingswet ingegaan. Deze nieuwe wet voegt oude wetten samen over milieu, waterkwaliteit, natuur, ruimtelijke ordening, bodembescherming en nog veel meer. Ook gezondheid speelt in deze wet een belangrijke rol:

- In artikel 1.3 van de Omgevingswet staan de maatschappelijke doelen van de wet, waaronder een gezonde fysieke leefomgeving.

- In artikel 1.6 is een zorgplicht opgenomen, waarin staat: “Eenieder draagt voldoende zorg voor de fysieke leefomgeving”.
- In artikel 2.1 lid 4 van de Omgevingswet staat dat het bevoegd gezag bij de evenwichtige toedeling van functies (in het omgevingsplan) in ieder geval rekening houdt met het belang van het beschermen van de gezondheid.
- In artikel 3.3 van de Omgevingswet staat dat het bevoegd gezag in de omgevingsvisie rekening moet houden met het voorzorgsbeginsel en andere milieubeginselen.

Aanvullend op de algemene zorgplicht staan er in het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal) en het Besluit bouwwerken leefomgeving (Bbl) specifieke zorgplichten die gelden voor specifieke activiteiten. Iemand die een activiteit verricht is verplicht:

1. Alle maatregelen te nemen die *redelijkerwijs* van diegene kunnen worden gevraagd om die gevolgen te voorkomen.
2. Voor zover die gevolgen niet kunnen worden voorkomen: die gevolgen *zoveel mogelijk* te beperken of ongedaan te maken.
3. Als die gevolgen onvoldoende kunnen worden beperkt: die activiteit achterwege te laten voor zover dat *redelijkerwijs* van diegene kan worden gevraagd.

Vanuit de Omgevingswet zijn gemeenten verplicht om een omgevingsvisie en een omgevingsplan op te stellen.

Omgevingsvisie

Een omgevingsvisie bevat een beschrijving van de ambities en beleidsdoelen van de gemeente voor de fysieke leefomgeving voor de lange termijn. Bij het opstellen van de omgevingsvisie moet de gemeente rekening houden met het voorzorgsbeginsel, het beginsel van preventief handelen, het beginsel dat milieuaantastingen bij voorrang aan de bron dienen te worden bestreden en het beginsel dat de vervuiler betaalt (artikel 3.3). De omgevingsvisie van de gemeente Weststellingwerf is in 2019 vastgesteld. In 2025/2026 wordt deze omgevingsvisie geëvalueerd en aangepast. Dat biedt kansen om nadere eisen aan lelieteelt/sierteelt op te nemen en een ambitie voor het verminderen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (door alle gebruikers). Ook kunnen er gezondheidsaspecten in worden opgenomen.

Omgevingsplan

Gemeenten moeten uiterlijk in 2031 een gebiedsdekkend omgevingsplan vaststellen waarin regels zijn opgenomen over de fysieke leefomgeving. In het omgevingsplan moeten onder meer regels staan die nodig zijn voor een evenwichtige toedeling van functies aan locaties (Omgevingswet art. 4.2). Dat betekent dat de gemeente regels moet stellen voor activiteiten op locaties, deze evenwichtig moet afwegen en zo goed mogelijk verdelen. Daarbij moet in ieder geval rekening gehouden worden met het belang van het beschermen van de gezondheid (Omgevingswet art. 2.1).

Toekomstvisie gewasbescherming 2030

De overheid wil dat er minder pesticiden gebruikt worden. Daarom zijn er verschillende afspraken met betrokken partijen, waaronder LTO Nederland, Natuur & Milieu, de Unie van Waterschappen, en meer. Met de Toekomstvisie gewasbescherming 2030 willen de overheid en betrokken partijen het volgende bereiken:

In 2030 bestaat de land- en tuinbouw in Nederland uit een duurzame productie met weerbare planten en teeltsystemen, waardoor ziekten en plagen veel minder kansen krijgen en het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen zo veel mogelijk kan worden voorkomen. Daar waar gewasbeschermingsmiddelen worden gebruikt, is dit conform de principes van geïntegreerde gewasbescherming, nagenoeg zonder emissies naar het milieu en nagenoeg zonder residuen. Hiermee wordt tegelijkertijd een blijvend economisch perspectief voor de land- en tuinbouw gerealiseerd.ⁱⁱⁱ

Ambitie vanuit bollensector voor vermindering gebruik gewasbeschermingsmiddelen

Ook veel telers willen graag naar minder gebruik van gewasbeschermingsmiddelen toe. Aan de ene kant vanwege een gezonde(re) leefomgeving en de zorgen in de samenleving en aan de andere kant omdat er steeds minder gewasbeschermingsmiddelen beschikbaar zijn voor de bollensector. Sinds een aantal jaar daalt de afzet van gewasbeschermingsmiddelen flink. Zo is de afzet in 2023 17% lager

dan in 2022 en 20% lager dan in 2020 (CBS, 2025).^{iv} Om het gebruik verder te verminderen heeft de Koninklijke Algemeene Vereeniging voor Bloembollen (KAVB) een ambitie opgesteld:

Op naar een Vitale Teelt in 2030. Met bollen en bloemen van topkwaliteit, vrij van ziekten, op een rendabele manier geteeld in harmonie met de omgeving, emissieloos, klimaatneutraal en met een verantwoorde omgang met de natuurlijke hulpbronnen water, energie, bodem en biodiversiteit.^v

Ambitie plantgezondheid

Ook loopt in de plantaardige sector een ambitie plantgezondheid^{vi}, vanuit onder meer het LTO en de KAVB. Daarin is de ambitie opgenomen dat in 2030 de Nederlandse voedsel- en sierteelt wereldwijd koploper is in kwaliteit en volhoudbaarheid. Op basis van gezonde planten, een gezonde leefomgeving en een gezonde markt. Er staan verschillende mijlpalen in opgenomen, zoals voor 2030: *Plantaardige productie vindt plaats zonder emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar grond- en oppervlaktewater.*

Het streven is om te werken aan weerbare gewassen en om tegen ziekten en plagen slim, vroeg en lokaal in te grijpen met zo min mogelijk verstoring van het systeem. Er vinden daarvoor verschillende pilots plaats. Zo kan het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen verder teruggedrongen worden.

Rechtszaken

Er zijn verschillende rechtszaken geweest over lelieteelt waaruit jurisprudentie volgt. Zeer recent heeft de Raad van State geoordeeld dat voor gebruik van gewasbeschermingsmiddelen ten behoeve van lelieteelt een natuurvergunning nodig is. Deze en enkele andere relevante zaken zijn:

- Vledder: Op 2 april 2025 sprak de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State uit^{vii} dat er meer onderzoek nodig is naar de gevolgen voor de natuur bij het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen voor lelieteelt. Milieudefensie had een zaak aangespannen tegen het college van Gedeputeerde Staten Drenthe. Milieudefensie toonde aan dat het zou kunnen dat gewasbeschermingsmiddelen negatieve gevolgen hebben voor Natura 2000-gebieden. Die negatieve effecten kunnen niet worden uitgesloten. Daarom moet uit voorzorg worden aangenomen dat een natuurvergunning nodig is om gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken voor lelieteelt bij natuurgebied. Het maakt daarbij niet op welke afstand het natuurgebied ligt. Er is volgens de Raad onvoldoende wetenschappelijk bewijs om een bepaald afstand aan te geven waarop negatieve gevolgen voor Natura 2000-gebied uitgesloten zijn. De uitspraak kan verstrekkend zijn, maar bij het opstellen van dit raadsvoorstel zijn nog niet alle gevolgen helder.
- Geeuwenbrug: Op 6 maart 2025 oordeelde^{viii} de rechtbank in Noord-Nederland dat voor lelieteelt in de buurt van Natura 2000 een vergunning nodig is. Provincie Drenthe had een handhavingsverzoek afgewezen voor lelieteelt nabij het Natura 2000-gebied Drents-Friese Wold & Leggerda. Meten=Weten is daartegen in beroep gegaan. De rechter stelde Meten=Weten in het gelijk, omdat niet uitgesloten kon worden dat de lelieteelt significante effecten heeft op het Natura 2000 gebied. De provincie mag de uitspraak van een eerder hoger beroep niet afwachten. De uitspraak kan verstrekkend zijn, omdat het ook om andere teelten met gewasbeschermingsmiddelen kan gaan die in de buurt van Natura 2000 plaatsvinden.
- Sevenum: Op 8 mei 2024 heeft een rechter in een kort geding een verbod toegewezen op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen bij lelieteelt. Omwonenden hadden de zaak aangespannen. De lelieteelt zou naast hun woonwijk plaatsvinden. De rechter vond dat het risico op gezondheidsschade voor omwonenden en hun kinderen voldoende werd aangetoond. Ook was aannemelijk gemaakt dat in de Europese toelatingsprocedures schadelijke gevolgen van de middelen voor hersenen onvoldoende zijn meegenomen. De rechter oordeelde dat het voorzorgsbeginsel van toepassing was. Hij telde mee dat de teler nog wel minder belastende teelten kon beginnen en dat lelieteelt een luxeproduct is.^{ix} Overigens ging dit om een civielrechtelijke procedure van omwonenden tegenover de teler. De teler is in hoger beroep gegaan. De zittingsdatum is nog niet bekend.
- Boterveen: Op 10 juli 2023 oordeelde^x het Gerechtshof dat een teler toch met vier soorten middelen (van de ongeveer 30) zijn lelieteelt mocht bespuiten. In de voorafgaande rechtszaak had de rechter juist een spuitverbod opgelegd. Die rechter oordeelde dat de gezondheidsrisico's voor de omwonenden te groot waren. De rechter woog daarin mee dat de langetermijneffecten van gewasbeschermingsmiddelen op de gezondheid nog niet goed genoeg onderzocht zijn.

Maar in het hoger beroep oordeelde het Gerechtshof dat het voorzorgsbeginsel niet meebrengt dat elk risico moet worden uitgesloten. Daarnaast laat het hof meewegen dat zowel de Gezondheidsraad als het RIVM niet tot ingrijpen (een verbod op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen) heeft geadviseerd. En dat de teler al veel deed om de gevolgen voor de omwonenden te beperken. Bovendien bleek volgens de rechtbank niet uit de overlegde onderzoeken “dat het bespuiten van de lelies (met de onder 3.20 genoemde maatregelen) met de middelen die de maatschap voor deze teelt nog wil gebruiken, een zodanig gevaar voor hun gezondheid vormt dat, ook wanneer het voorzorgsbeginsel in aanmerking wordt genomen, voortzetting onrechtmatig is.”

Lopend onderzoek Nederland

Het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM) heeft in het Onderzoek Bestrijdingsmiddelen en Omwonenden 1 (2019) onderzocht in hoeverre omwonenden van bollenvelden in contact komen met bestrijdingsmiddelen. Uit dat onderzoek blijkt dat gewasbeschermingsmiddelen niet alleen op gewassen terechtkomen, maar ook in onder meer huisstof en de urine van mensen die op 500 meter afstand van de betreffende akkers wonen.^{xi} Zelfs in de luiers van kinderen werd een aantal gewasbeschermingsmiddelen teruggevonden. Ook is onderzocht of omwonenden vaker dan niet-omwonenden gezondheidsproblemen hebben. Dat bleek bij bollenteelt niet uit het onderzoek.

Sinds 2023 loopt er een vervolgonderzoek: Onderzoek Bestrijdingsmiddelen en Omwonenden 2 (OBO-2). Hierin wordt gekeken naar het verband tussen verschillende gezondheidsproblemen en de blootstelling van mensen aan bestrijdingsmiddelen in de omgeving. Zo wordt bijvoorbeeld het verband met de ziekte van Parkinson, kanker, astma, en andere acute en langdurige aandoeningen onderzocht. En ook de invloed van blootstelling aan gewasbeschermingsmiddelen op de cognitie van kinderen. Het onderzoek loopt naar verwachting tot 2031.^{xii}

Ook loopt er in opdracht van het Ministerie van LNV (nu LNVN) een grootschalig Europees onderzoeksproject, SPRINT, naar concentraties van gewasbeschermingsmiddelen in milieu, mens en dier. Dit onderzoek wordt gecoördineerd door hoogleraar Violette Geissen van het Wageningen Instituut voor Milieu- en Klimaatstudies. Daarin worden de effecten onderzocht van de stapeling van schadelijke stoffen in bestrijdingsmiddelen, omdat er vaak meerdere middelen tegelijk worden toegepast.

Uit tussentijdse resultaten blijkt dat in huisstof vaak wel meer dan honderd gewasbeschermingsmiddelen worden gevonden. In Nederland is onderzoek gedaan bij 24 Groningse en Friese boeren met voornamelijk aardappelteelt, en hun omgeving, en bij 24 inwoners van de stad Groningen. In totaal zijn hier 170 verschillende middelen aangetroffen. Het onkruidbestrijdingsmiddel glyfosaat is het meest en in de grootste hoeveelheden gevonden.^{xiii}

Het onderzoek loopt tot het najaar van 2025.

ⁱ [Ctgb ziet zelf ook kansen voor betere beoordeling middelen - Nieuwe Oogst](#)

ⁱⁱ [Verslag van een commissiedebat, gehouden op 27 november 2024, over Gewasbeschermingsmiddelen.pdf](#)

ⁱⁱⁱ [Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare planten en teeltsystemen | Publicatie | Rijksoverheid.nl](#)

^{iv} [Afzet van gewasbeschermingsmiddelen, 2011-2023 | Compendium voor de Leefomgeving](#)
^v [0a8d50e9-dd10-4854-b4b6-b47e05245844.pdf](#)

^{vi} [LTO-ambitie plantgezondheid BROCHURE-Digitaal.pdf](#)

^{vii} [Uitspraak 202104808/1/R2 - Raad van State](#)

^{viii} [ECLI:NL:RBNNE:2025:899, Rechtbank Noord-Nederland, LEE 23/261](#)

^{ix} [ECLI:NL:RBLIM:2024:2330, Rechtbank Limburg, C/03/329579 KGZA 24-111](#)

^x [ECLI:NL:GHARL:2023:6083, Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 200.329.063](#)

^{xi} RIVM, 2019, [Bestrijdingsmiddelen en omwonenden : Samenvattend rapport over blootstelling en mogelijke gezondheidseffecten | RIVM](#)

^{xii} [Onderzoek Bestrijdingsmiddelen en Omwonenden | RIVM](#)

^{xiii} [170 verschillende bestrijdingsmiddelen aangetroffen in milieu, dieren en mensen in Nederland - WUR](#)